

УДК 338.5:631.67

Василенко Ж.А., ст. викладач, Шевчук Н.В., ст. 4 курсу ФЕіП (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА РОЗРОБКА ОСНОВНИХ ШЛЯХІВ ЇХ ЗНИЖЕННЯ

Наведено результати досліджень найважливіших аспектів формування витрат підприємств. Досліджено основні аспекти діяльності підприємств водогосподарського комплексу на прикладі Дубровицького управління водного господарства. Запропоновано основні шляхи зниження витрат підприємств водогосподарського комплексу.

The results of researches of major aspects of forming of charges of enterprises are resulted. Explored basic aspects of activity of enterprises of water economy on the example of Dubrovitsia management of water economy. The basic ways of cutting of costs of enterprises of water economy are offered.

Підприємство будь-якої форми власності під час своєї діяльності здійснює різноманітні види витрат. Адже ніяка діяльність неможлива без витрат. Досягнення будь-якої мети, забезпечення кінцевого результату потребує витрат. І об'єктивність суспільного розвитку, і факти практичної діяльності, і закономірності сучасної дійсності, і логіка пізнання показують, що спочатку мають місце витрати, а потім результати пов'язані з цими витратами. Цим і визначається надзвичайно особливе місце витрат у життєдіяльності всіх суб'єктів господарювання, а зниження витрат є актуальною проблемою для кожного підприємства.

Даний аналіз присвячений проблемі формування витрат та основним шляхам їх зниження. Цими проблемами займалися такі вчені, як І.А. Бланк, С.А. Котляров, Б.І. Юровський. Дослідження водогосподарського комплексу проводили В.А. Сташук, Г.Г. Гулюк, В.В. Ступницький, В. Багнюк, П.П. Пастушенко та багато інших.

Основним мотивом діяльності будь-якого підприємства в ринкових умовах є максимізація прибутку. Реальні можливості реалізації цієї стратегічної мети в багатьох випадках обмежені витратами виробництва та попитом на продукцію, що виробляється. Отримання найбільшого ефекту з найменшими витратами, економія трудових, матеріальних і фінансових ресурсів залежать від того, як підприємство вирішує питання управління витратами, котре передбачає пошук способів їх зниження.

Витрати є основним обмежником прибутку і одночасно головним фактором, який впливає на обсяг пропозиції. Отже, ефективність управління витратами має

велике значення для підприємства, тому дослідженню категорії «витрати» потрібно приділяти особливу увагу.

Результати дослідження свідчать, що єдиного визначення поняття «витрати» немає. Більшість українських вчених визначають категорію «витрати», в основному, як поточні витрати підприємства, представлені показником собівартості продукції. Деякі автори розглядають «витрати» як вартість придбання необоротних активів підприємства [1]. Спеціалісти Міжнародної фінансової корпорації трактують «витрати» як вартісне вираження спожитих ресурсів з метою виконання робіт щодо задоволення потреб клієнтів [5]. Проте зазначені вище підходи лише частково відображають сутність поняття «витрати». Витрати є складною економічною категорією, що витікає з їх місця, ролі й етапу виникнення в діяльності підприємства. На нашу думку, найбільш прийнятним є наступне визначення: витрати виробництва – це витрати різних видів економічних ресурсів (сировини, праці, основних засобів, послуг, грошей), безпосередньо пов'язані з виробництвом економічних благ.

Для правильного розуміння призначення витрат, їх економічної ролі у виробництві, особливостей та інших ознак необхідно їх досліджувати за допомогою певної класифікації. Тому всі витрати виробництва підприємства класифікуються за різними ознаками.

1. За періодичністю виникнення: одноразові, поточні.
2. За центрами відповідальності (за місцями виникнення): витрати виробництва, цеху, дільниці, технологічного переділу.
3. За єдністю (однорідністю) витрат: одноелементні, комплексні.
4. За доцільністю витрат:
 - продуктивні;
 - непродуктивні.
5. За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат: змінні, постійні.
6. За способом перенесення вартості на продукцію:
 - прямі;
 - непрямі.
7. За визначенням відношення до собівартості продукції:
 - витрати на продукцію,
 - витрати періоду.
8. За роллю в процесі виробництва:
 - виробничі;
 - позавиробничі (комерційні).
9. За видами витрат:
 - витрати за економічними елементами;
 - витрати за статтями калькуляції.
10. Інші ознаки [2].

Витрати підприємства на виготовлення продукції, виражені у грошовій фор-

мі, визначають її собівартість. Собівартість продукції є госпрозрахунковою категорією, тому до її складу включаються всі поточні витрати підприємства. Її величина на підприємстві характеризує просте відтворення виробництва, тобто собівартість продукції повинна після реалізації продукції відшкодувати всі витрати виробництва [3].

За своєю економічною природою собівартість виражає поточні витрати на виробництво продукції та характеризує ефективність виробництва. Зниження собівартості вказує на економію витрат уречевленої і живої праці на одиницю продукції. Вона також характеризує ефективність використання робочої сили, продуктивності праці, оскільки рівень собівартості продукції залежить від продуктивності праці працівників підприємства та величини заробітної плати. В собівартості також відображається ефективність використання основних виробничих фондів, ступінь використання оборотних матеріальних ресурсів. У собівартості продукції (робіт, послуг) знаходять відображення усі сторони роботи підприємства: рівень організації виробничого процесу, його технічна оснащеність, ступінь ефективності використання необоротних та оборотних активів, продуктивність праці, рівень організації матеріально-технічного постачання тощо.

У собівартість продукції включаються витрати на:

- дослідження ринку і виявлення потреби у продукції;
 - підготовку і освоєння нової продукції;
 - виробництво, включаючи витрати на сировину, матеріали, енергію, амортизацію основних фондів, оплату праці персоналу;
 - обслуговування виробничого процесу і управління ним;
 - збут продукції (пакування, транспортування, реклама, комісійні витрати і т. п.);
 - розвідку, використання і охорону природних ресурсів (витрати на геолого-розвідувальні роботи, плата за воду, деревину, витрати на рекультивації земель, охорону повітряного, водного басейнів);
 - набір і підготовку кадрів;
 - поточну раціоналізацію виробництва (удосконалення технології, організації виробництва, праці, підвищення якості продукції), крім капітальних витрат [4].
- Собівартість як показник використовують для наступних цілей:
- оцінки рівня господарювання підприємства (за видами та об'єктами діяльності) та його структурних підрозділів;
 - контролю за ефективністю витрачання природних, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів;
 - визначення економічної ефективності інвестиційної та інноваційної діяльності, впровадження заходів щодо забезпечення більш ефективного технологічного процесу господарювання;
 - розробки і встановлення цін на продукцію (роботи і послуги);
 - визначення економічної доцільності та вигідності здійснення підприємницької діяльності за різними об'єктами господарювання [5].

Національний університет водного господарства та природокористування

На кожному підприємстві собівартість продукції (робіт) носить індивідуальний характер: її рівень залежить від конкретних умов (технічних, технологічних, економічних, організаційних, природних тощо).

Дослідження процесу формування витрат розглянемо на прикладі Дубровицького управління водного господарства.

Водне господарство – це частина сфери матеріального виробництва (виробничої сфери), що функціонує як самостійна галузь або в складі інших галузей народного господарства з метою раціонального використання водних ресурсів, їх охорони, а також боротьби зі збитками та втратами, що завдає вода народному господарству.

Основними складовими водного господарства є: гідромеліорація; водопостачання сільськогосподарського виробництва; гідроенергетика; водний транспорт; рибне господарство; водопостачання і каналізація; регулювання русел річок.

Витрати виробництва водогосподарського підприємства включають:

- вартість спожитих засобів виробництва (амортизаційні відрахування, вартість матеріалів та сировини, електроенергії, води, тепла тощо), тобто витрати минулої (уречевленої) праці, яка витрачена раніше, до початку виробничого процесу;

- витрати живої (необхідної) праці у формі заробітної плати, під якими розуміють витрати праці працівників, зайнятих на виробництві продукції.

Гідромеліоративна система разом з основними фондами сільськогосподарського призначення є матеріально-технічною базою землеробства на меліорованих землях. Забезпечуючи відповідні умови зволоження на меліорованих землях, вона створює передумови для високопродуктивного використання цих земель. Таке функціонування гідромеліоративної системи можливе за умови підтримання її у робочому стані, тобто стані, що забезпечує регулювання водного режиму на меліорованих землях відповідно до вимог сільськогосподарських культур.

Підтримання гідромеліоративних систем у робочому стані впродовж року потребує щорічних поточних витрат. Адже гідромеліоративна система функціонує як основні меліоративні фонди на міжгосподарській та внутрішньогосподарській частині, на утримання і експлуатацію яких витрачаються матеріально-технічні та трудові ресурси. Сукупність всіх витрат на підтримання гідромеліоративних систем у робочому стані представляє собою витрати на технічну експлуатацію цих систем.

Залежно від приналежності окремих частин гідромеліоративних систем витрати на їх технічну експлуатацію поділяються на: витрати на технічну експлуатацію міжгосподарської частини і витрати на технічну експлуатацію внутрігосподарської частини.

Міжгосподарська частина гідромеліоративних систем знаходиться на ба-

лансі управлінні меліоративних систем (водогосподарських експлуатаційних організацій), які проводять комплекс ремонтно-експлуатаційних робіт щодо підтримання гідромеліоративних систем у робочому стані і створення оптимальних умов зволоження на меліорованих землях. Ці витрати включають:

- інженерно-технічне забезпечення експлуатаційних заходів (витрати на організацію і утримання гідромеліоративних систем, організацію водокористування і нагляду за станом гідромеліоративних систем, охорону природних ресурсів тощо);
- ремонти гідромеліоративних систем (поточний і капітальний);
- утримання насосних станцій;
- інші витрати.

Витрати на утримання міжгосподарської частини меліоративних систем здійснюються за рахунок бюджетних коштів. Витрати на технічну експлуатацію внутрішньогосподарської частини гідромеліоративних систем включають поточні витрати господарств-землекористувачів на підтримання її в робочому стані, а саме: амортизаційні відрахування, заробітну плату експлуатаційного персоналу господарства, витрати на ремонти, витрати на електроенергію для подачі води, витрати на експлуатацію меліоративної техніки тощо.

Ці витрати повністю відносяться на собівартість сільськогосподарської продукції, яка вирощується на меліорованих землях. Між окремими видами сільськогосподарської продукції витрати на технічну експлуатацію внутрішньогосподарської частини розподіляються таким чином: в умовах зрошення земель – пропорційно кількості поданої для зрошення вирощуваної сільськогосподарської культури води, в умовах осушення земель – пропорційно посівній площі вирощуваної культури [3].

Витрати виробництва за ступенем їх економічної однорідності поділяються на економічно однорідні елементи витрат і комплексні статті витрат. До економічно однорідних елементів витрат відносяться: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація основних фондів і нематеріальних активів; інші витрати [2].

Аналіз витрат Дубровицького управління водного господарства за економічними елементами за 2006-2008 роки наведено в табл. 1.

Результати дослідження витрат підприємства за економічними елементами за 2006-2008 роки свідчать, що найбільшу частку у вартості наданих послуг займають витрати на оплату праці. Найбільшою вона була у 2007 році і становила 62,2%, у 2006 році – 47,74%, у 2008 році – 57,18%. Частка амортизаційних відрахувань у вартості наданих послуг найбільшою була у 2006 році і становила 36,18%, у 2007 році вона була найменшою і становила 16,61%, у 2008 році – 23,78%. Матеріальні витрати у вартості наданих послуг за останні 3 роки займають менше 1%.

Аналіз структури елементів витрат Дубровицького УВГ за 2006-2008 роки

№	Елементи витрат	Роки					
		2006		2007		2008	
		т.грн.	%	т.грн.	%	т.грн.	%
1.	Матеріальні витрати	3,18	0,17	10,27	0,53	1,74	0,06
2.	Витрати на оплату праці	889	47,74	1211,13	62,2	1542,5	57,18
3.	Відрахування на соціальні заходи	295,15	15,85	402,1	20,65	512,11	18,98
4.	Амортизація основних фондів та нематеріальних активів	673,87	36,18	323,47	16,61	641,54	23,78
5.	Інші витрати	1,09	0,06	0,1	0,01	0	0
6.	Всього	1862,29	100	1947,07	100	2697,89	100

Аналіз витрат представлено графічно на рисунку.

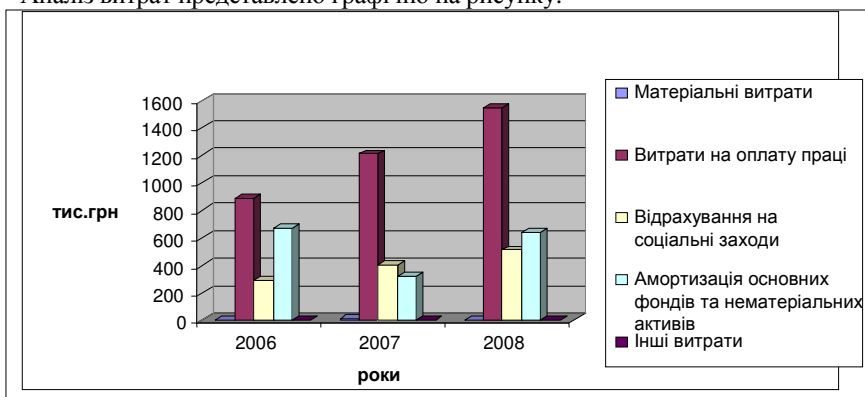

Рисунок. Склад витрат Дубровицького УВГ за 2006-2008 роки

Наступний етап дослідження – аналіз структури тарифу на 1 м³ послуг водопостачання по Дубровицькому управлінню водного господарства, який представлено в табл. 2.

Проведений аналіз показує, що найбільшу частину у структурі тарифу на 1 м³ водопостачання по Дубровицькому УВГ становлять витрати на електроенергію 22,26%. Значну частину становлять витрати на оплату праці та витрати на матеріали і запасні частини 13,96% та 15,47% відповідно.

На рівень ефективності витрат підприємства впливає багато факторів, основними з яких є: удосконалення технології виробництва, зростання технічного рівня виробництва, покращення організації праці та управління, зміна обсягів і структури виготовленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг).

Таблиця 2

Структура тарифу на 1 м³ послуг водопостачання по Дубровицькому управлінню водного господарства

№	Назва статей витрат	грн.	%
1.	Електроенергія	0,59	22,26
2.	Оплата праці	0,37	13,96
3.	Нарахування на заробітну плату	0,13	4,91
4.	Матеріали, запасні частини	0,41	15,47
5.	Інші витрати	0,3	11,32
6.	Паливно-мастильні матеріали	0,03	1,13
7.	Амортизація	0,18	6,79
	Всього витрат	2,01	75,85
	Рентабельність	0,2	7,55
	Податок на додану вартість	0,44	16,6
	Всього тариф	2,65	100

Підвищення ефективності витрат підприємства базується на зниженні собівартості продукції (робіт, послуг). Останнє, у свою чергу, передбачає пошук та реалізацію резервів скорочення витрат, основними з яких є:

- резерви за видами ресурсів (резерви економії матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів);
- резерви за місцями виникнення витрат (виявлення резервів у розрізі робочих місць, скорочення загальноцехових витрат, витрат на управління підприємством тощо);
- резерви за статтями калькуляції (скорочення витрат на сировину та матеріали, паливо і енергію, заробітну плату тощо) [2].

Результати дослідження показують, що основними резервами скорочення витрат Дубровицького УВГ є економія матеріальних і трудових ресурсів.

Головною умовою підвищення ефективності витрат та ефективності діяльності підприємства в цілому є зниження його витрат. Зниження витрат підприємства має дуже велике значення, оскільки:

- є важливим джерелом збільшення прибутку підприємства, що забезпечує можливість збільшення обсягу коштів, які направляються на розширення і технічне переозброєння виробництва, розробку та впровадження нових видів продукції (робіт, послуг), соціальне забезпечення трудового колективу тощо;
- забезпечує можливість зниження цін на продукцію (роботи, послуги), що

приведе до підвищення попиту на неї та дозволить збільшити обсяги реалізації продукції (робіт, послуг), а отже й розмір прибутку від її реалізації;

- дозволяє зменшити потребу в оборотних коштах, що підвищує можливості задоволення виробничих та соціальних потреб підприємства.

Таким чином, основними шляхами зниження витрат управління водного господарства є:

- економія матеріальних, трудових витрат та всіх видів ресурсів;
- поліпшення організації виробництва та праці;
- впровадження господарського розрахунку;
- ріст продуктивності праці на ремонтно-експлуатаційних роботах;
- підвищення рівня механізації та автоматизації ремонтних робіт;
- зниження втрат зрошувальної води;
- зниження витрат на експлуатацію будівельних і меліоративних машин;
- впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Отже, раціональне використання водних ресурсів в умовах гідромеліорації є найважливішою передумовою підвищення віддачі виробничого потенціалу водогосподарсько-меліоративного комплексу. Проте, якщо в галузях промисловості є ще значні резерви для зменшення витрат води за рахунок впровадження водозберігаючих технологій, то в зрошувальному землеробстві ця проблема вирішується складніше. Тому слід орієнтуватися лише на технічно досконалі меліоративні системи, які забезпечать економне використання води. За рахунок впровадження ресурсозберігаючих технологій можна забезпечити зниження рівня споживання води та електроенергії, що істотно зменшить навантаження на довкілля та підвищить економічну ефективність землеробства на меліоративних землях.

1. Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Турило А.А. Управління витратами підприємства: навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с. 2. Гордійчук А.С. Економіка і організація діяльності водогосподарських підприємств / А.С. Гордійчук, О.А. Стахів. – Рівне: РДТУ, 2000. – 272 с. 3. <http://www.wikipedia.org>. 4. <http://www.inpos.com.ua>. 5. Бондар Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 400 с.

Рецензент: к.е.н., доцент Кушнір Н.Б. (НУВГП)